

**Rvperti Ab-||batis Tvitiensis, Svmmi Disertissi=||miq[ue]
Theologi, sacris du[n]taxat literis omnia probantis, in XII.
prophetas mino-||res, Commentariorum Libri XXXII**

Rupert <von Deutz>

[Köln], M. D. XXVII.

VD16 B 3835

Cap. III. Quia ecce in diebus illis [et] in tempore illo, cum conuertero
captiuitate[m] Juda [et] Hierusalem, congregabo omnes ge[n]tes, [et]
educa[m] illas in vallem Josaphat, [et] disce p[ro]tabo ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71859](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71859)

COMMENTARIVS PER ABBATIA LIB. I.

Non credent homines, curam esse deo de actibus suis, & quod statutus sit ad iudicandum de illis dies ille magnus & horribilis; non (inquam) credent, non audient, non animaduertent, nisi magna & multa uiderint prodigia fieri. Effundam igitur spiritum meum (sicut iam dixi) & per uirtutem eius dabo prodigia in caelo et in terra, & quod praedictio iudicij confirmetur ubiq; sequentibus signis. Dabo sanguinem, dabo ignem, subauditur in testimonio uerantia commoti, cum tot milia testium usq; ad sanguinem perseverare uiderint, & igne charitatis dei nullis persecutionum aquis, nullis fluminibus quamuis multa sint, posse in illis extingui: ut credant eorum testimonio aut inexcusabiles sint. Dabo & uaporem fumi, similitudinem sumus lachrymas excitare solet compunctionem penitentium licet intelligi. Etenim utraque haec uim prodigiorum obtinent, & euidenter astipulantur, futurum esse iudicium. Haec prodigia dantur in terra. Quae uero sequuntur: Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem: prodigia sunt quae dantur in caelo. His quoq; uersiculis nos reminisci facit eorum quae dominus dixit Et erunt (inquiens) signa in sole & luna & stellis & caetera, usque ad id, & tunc uidebunt filium hominis uenientem in nube cum potestate magna & maiestate. Idem namq; est quod hic nunc dicitur: Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam ueniat dies domini magnus et horribilis. Iam quemadmodum illic dicitur, & tunc uidebunt uenientem filium hominis, ita & hic eodem modo dici poterat, & tunc ueniet dies domini magnus & horribilis. Quicumque prodigijs talibus excitati poenitentiam egerint siue conuersi fuerint, salui erunt. Nam & ipsa prodigia (sicut iam dictum est) idcirco fiunt, ut conuertantur & salui sint. Hoc est quod sequitur. **Et erit, omnis quicumque inuocauerit nomen domini, saluus erit.** Cum dicit omnis, subaudiendum est, absque distinctione Iudaei & Graeci. Etenim Apostolus cum hoc intenderet ac diceret, non est eius distinctio Iudaei & Graeci: nam idem dominus omnium diues in oes, qui inuocauerit illum, testimonio praesenti usus est: omnis enim (inquiens) quicumq; inuocauerit nomen domini, saluus erit. Eandem distinctionem Iudaei & Graeci iste quoq; aufert pariterq; confirmat, qd recte uniuersaliter dixerit: omnis, uno eodemq; uersiculo, quem protinus subiungit. **Quia in monte Syon & in Hierusalem erit saluatio sicut dixit dominus & in residuis quos dominus uocauerit.** Nam in monte Syon & in Hierusalem id est in Iudaeis, & residuis, id est, in Graecis, saluatio erit quoscuq; inuenerit dominus, id est, uocante gratia praerogauerit, ut inuocent nomen domini. Interea sciendum est, certum esse ordinem siue tenorem inuocationis nominis domini, ut scilicet ad hoc inuocetur primu ut largiatur spiritum cogitandi & agendi quae recta sunt: deinde ut in illo die suo magno & horribili non intret deus cum homine in iudicium, sed superexaltet misericordia iudicium. ¶ Subtiliter atq; fideliter adhuc intuentum est, quomodo cu dixisset, & erit omnis quicumq; inuocauerit nomen domini saluus erit: quia in monte Syon & in Hierusalem erit saluatio sicut dixit dominus, & in residuis, ita clausit ut diceret, quos dominus uocauerit. Nempe hoc ipsum, quod inuocatur nomen domini, non inuocantibus sed gratie uocantis (ut dignum est) attribuit. Quod Apostolus confirmans, cum hoc ex exemplo usus fuisset: ois enim quicumq; inuocauerit nomen domini saluus erit, pulchram nimis gradationem continuo fecit. Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo odo aut audiet sine praedicatione? quomodo uero praedicabunt nisi mittatur? Sic nimirum ascendendo, usq; ad deum recurrit, comprobans totum esse ascribendum gratie uocantis qd inuocat nomen dñi: quia uidebatur cet nisi ille misisset, non uenissent neq; praedicasent, si non praedicaret non audiret, si non audiret non crederet: si non crederet, non inuocaret. ¶ Vbi porro dixit hoc dñs, qd in monte Syon siue in Hierusalem, & in residuis, i. in Iudaeis & in Graecis a dño uocandis deberet esse saluatio: Nimirum in praesentia sua, in praedestinatione sua, ante tpa secularia. Et enim quos in tpe uocauit eos an oia tpa praesciuit & praedestinauit, ut idē Apłs ait, cōformes fieri imaginis filij sui. ¶ Nūc superest causam reddere, unde uel in quo ille dies domini magnus sit & horribilis. Sequitur ergo.

Dabo sanguinem & ignem.

Dabo uaporem fumi.

Luc. 21.

Rom. 10.

Ad quid inuocandus est deus?
Psal. 142.
Salus ex gratia uocatis & misericordis dei.

Rom. 10.

Praedestinatio dei.

Roma. 8.

CAP. III.

Quia ecce in diebus illis & in tempore illo, cum conuertero captiuitate Iudaei & Hierusalem, congregabo omnes gentes, & educā illas in uallem Josaphat, & disceptabo

IN IOHELEM PROPHE. CAP. III. Fo. LXX.

prabo cū eis ibi super populo meo & hereditate mea Iſrahel, quas diſperſerunt in nationibus, & terram meam diſiſerunt, & ſuper populum meum miſerunt ſortem, & poſuerunt puerum in proſtitulo, & puellam vendiderunt pro vino ut biberent. Magna uere & horribilia ſunt hæc, ut merito p̄ ipſis dicat ille dies dñi magnus & horribilis. Dies ille pro ſui magnitudine, & dies multi multorū dieꝝ ſiue annorū dicit tēpus, ut pote cui nulla lucis & tñbraꝝ uiciſſitudo ſiue alternatio ſucceſſura eſt. Dicitꝫ quia ecce cōteſtās in proximo a deſſe, q̄ ſiſt cuiſlibet ſtulto longe eſſe uideat, qui dicit in tpa longa fiet iſtud. Mēritur ſibi, quia nimirū (ſicut & alius Propheta dicit) iuxta eſt dies dñi magnus, iuxta eſt & uelox nimis. Et reuera iuxta eſſe & uelociter uenire diem illū ſentit, qui æternitatē attēdit, cuius cōparatōe uelut momentū & inane reputat omne tempus prætereuntis ſeculi, cuius finis ille dies erit. ¶ Cū cōuertero (inquit) captiuitatē Iuda & Hieruſalē. Hoc loco Iuda & Hieruſalē una eſt, ſola eſt generatio electorū ſiue cōfeſſorū dei, unica eſt ciuitas Hieruſalē cœleſtis cuius captiuitas tunc cœpit, q̄n inuidiā diaboli decepti primi homines expulſi ſunt à paradyſi delicijs, in anima mortui corpore morituri. Eorū captiuitas cōuerſa tūc erit, quia reſurgent incorrupti, liberati tam à iugo peccati, q̄ à debito mortis, anima & corpore uiui, & in neutro iam morituri. Tunc cōgregabo (ait) omnes gentes. Hoc ipſum eſt quod in euangelio dñs idem dicit. Cum autē uenerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cū eo, tunc ſedebit ſuper ſedē maieſtatis ſuæ, & cōgregabunt ante eū omnes gētes. ¶ Sed quid ſibi uult q̄ ait, & educam eas in uallē Iofaphat. Nimirū tam propter nominis interpretationē loci huius nunc meminit, q̄ propter rem quæ recēti memoria fuerat geſta, q̄n iſte p̄phetauit. Tempora nāq̄ quibus p̄phetauit hic, eadē debemus accipere quæ in Oſee legimus, ipſo dicente, in diebus Ozia, Ioathan, & Achaz & Ezechieꝝ regū Iuda, & in diebus Hieroboam filij Ioas regis Iſrahel. Porro ante annos plus minus oſtroginta regnate Iofaphat, congregati ſunt filij Moab, & filij Ammon & cum eis de Moabitibus ad Iofaphat, ut pugnarēt cōtra eum, & de his locis quæ trans mare ſunt, & mons Seyr, ſicut ipſe Iofaphat in oratiōe ſua dicit. Nunc igitur ecce filij Ammon & Moab, & mons Seyr, per quos nō conceſſiſti filijs Iſrahel ut tranſirent quādo egrediebantur de Aegypto, ſed declinauerunt ab eis, & non interfecerunt illos: e contrario agunt, & nituntur eijcere nos de poſſeſſione quam tradidiſti nobis domine deus noſter. Ergo non iudicabis eos: Cum hæc & cætera peroraret, omniſq̄ Iuda ſtaret coram domino cum paruulis & uxoribus & liberis ſuis, factus eſt ſermo domini ſuper Iſrahel filium Zachariaꝝ in medio turbæ, & ait: Attēdite omnis Iuda & qui habitatis in Hieruſalem, & tu rex Iofaphat. Hæc dicit dominus uobis. Nolite timere, non eſt enim ueſtra pugna ſed dei. Cras aſcendetis contra eos, tantummodo confidenter ſtate, & uidebitis auxilium domini ſuper uos. O Iuda & Hieruſalem nolite timere, ne pauēatis, cras egrediemini contra eos, & dominus erit uobis cum factumq̄ eſt ut dominus locutus eſt. Nam filij Ammon & Moab conſurrexerunt aduerſus habitatores montis Seyr, ut interficerent & delerent eos. Cumq̄ hoc opere perpetrāſſent, etiam in ſemetipſos uerſi, mutuis concidere uulneribus, nec ſuperfuit quiſquam qui necem poſſet euadere. ¶ Idcirco uallis illa dicitur uallis Iofaphat, ſiue ſecundū interpretationem nominis Iofaphat: uallis iudicij dñi, quia uidelicet miro modo ſecūdum nōmē ſuū, quod interpretat dñi iudiciū, dixerat idē Iofaphat, ergo dñe deus nō iudicabis eos: et ita iudicauit eos dñs, ut uerſi in ſemetipſos, mutuis cōciderēt uulneribꝫ, nec ſup̄ eēt q̄ſq̄ (ſicut iā dictū eſt) q̄ necē poſuiſſet euadere. Dicit etiā uallē benedictiōis, p̄ eo q̄ liberati filij Iuda ibi benedixerūt dñm, ſicut ibidē ſcriptū eſt. Per tres (inquit) dies ſpolia nō potuerūt auferre p̄ prædæ magnitudine. Die autē quarta cōgregati ſunt in ualle benedictiōis. Etenim quoniā ibi benedixerūt dñm, uocauerūt locū illū uallis benedictiōis uſq̄ in p̄ſentē diem. ¶ Igit̄ cū dicit cōgregabo oēs gētes, & educā illas in uallē Iofaphat: rem geſtā magni miraculi nobis ad memoriā reducit pulchreꝫ innuit, q̄ ſc̄dm̄ eius ſimilitudinē futurū ſit in die iudicij, ut nullus eorū ſententiam damnationis euadere poſſit, qui mala inferunt ſeruis dei, propter hoc ipſum quod ſunt ſerui dei, ſicut nullus eorum necem euadere potuit, qui contra Iudam & Hieruſalem illic fuerant congregati, proprijsq̄ ſunt ex conſcientijs iudicandi, ſicut illi armis ſuis & mutuis uulneribus conciderunt. ¶ Illud quoq̄ non prætereundum, quia ſicut unus idemq̄ locus propter cauſas memoratas & uallis Iofaphat, i. iudicij dñi, & uallis dicitur benedictionis: ita

Dies domini prope eſt.

Ezech. 12. Deu. 32

Captiuitas noſtra quando cœpit. Gene. 3.

Matth. 12.

Oſee. 1.

2. Para. 20.

COMMENTA RUPER ABBA LIB. I.

Disceptatio
dei cum ho-
minibus hor-
ribilis.

Gen. 19
Exo. 14.
Nu. 14. et. 16.
Iud. 3.

Mat. 24

Hæreditas
mea Israhel.

4. Re. 17. & 25

Hester. 3

2. Mach. 4

Rom. 1.

2. Mach. 6.

& illa sessio maiestatis dñi ad iudicandū congregatis gentibus, erit sinistris quidem ad dāna-
tionem, dicendo: ite maledicti: dextris autē ad benedictionē, dicendo: uenite benedicti patris
mei. Cætera psequamur. Et disceptabo (inquit) cū eis super populo meo & hæreditate mea
Israhel. Mira & grauiissimi sensus plena dictio, cum dicit fortissimus deus, disceptabo. Qui
habet aures audiendi ipse audit & intelligit: quia horribile est hoc, propter quod & ille dies
domini magnus dicitur & horribilis. Quid enim horribilius quàm tali in tempore discepta-
tio dei cum hominibus? Signanter nanq; dicit ibi, ac si nunq; alias cum hominibus discepta-
uerit, licet multa terribilia post illud aquæ iudicium, id est, diluuium, cum hominibus uel cō-
tra homines fecerit. Post illud nanq; & super Sodomam & Gomorram ignem & sulphu-
rem pluit, & Pharaonem cum curribus & equitibus suis in mari rubro dimerit, & filios Israhel
hel omnes à uigintiannis & supra qui egressi fuerant ex Aegypto, præter paucissimos, in de-
serto prostrauit, tam terribiliter ut quosdam ex illis uiuentes terra deglutiret: & ipsos, quos
introduxerat in terram repromissionis, filios Israhel quinques in seruitutem propter trans-
gressiones tradidit, primo uidelicet in manus Cusanrafathaim, regis Mesopotamiæ. Dein
de in manus Eglon regis Moab, tertio in manus labin regis Chanaan, q̄rto in manus Ma-
dian, quinto in manus Phylistim: & post hæc tradidit eos in manus regnorum quatuor, scilicet
licet Babylonij, Persici siue Medici, Macedonici, atq; Romani: futurum autem est, ut anti-
christum quoq; in suo tempore permittat prosperari, tantamq; fieri tribulationem qualis nō
fuit ab initio seculi. Nimirum uniuersa hæc parua sunt, comparatione illius diei magni & ter-
ribilis: idcirco signanter nunc dicit de illo die. Disceptabo ibi, ac si illa priora facere, nondū
fuerit disceptare. Sup̄ qua re tandem erit illa disceptatio? Sup̄ populo meo (inquit) & hæredita-
te mea Israhel. ¶ Verus profecto Israhel est, de quo tantā curā habet deus, ut sup̄ illo disce-
ptet: & propterea non contentus est dixisse, super pp̄lo meo, sed addidit, & hæreditate mea Is-
rahel. Et quidem omnis electoꝝ multitudo, quotquot ad uitam æternam præordinati sunt,
populus dei & hæreditas eius & unus ac uerus Israhel: sed nunc interim peculiarem illū po-
pulum attendamus, ex quo Christus secundum carnem, ut ea quæ hic commemorant mala
intulisse gentes, certis ex scripturæ locis ostendamus. Primū q̄ cū dixisset & disceptabo cū
eis super populo meo & hæreditate mea Israhel, subiunxit atq; ait, quos disperferit in nati-
onibus, & terram meam diuiserunt. Assyrj & Chaldei fecisse leguntur: quia translatis filiis Is-
rahel, & filijs Iuda, gentes alienigenas in ciuitatibus eoꝝ pro illis collocauerunt. Etenim de
populo ipso uix ullas reliquias dimiserunt, excepto q̄ de plebe pauperum, qui penitus nihil
habebāt, dimisit Nabuzardan magister militum regis Babylonis in terra Iuda, & dedit eis ci-
neas et cisternas. Quod deinde sequitur, & super populū meū miserunt fortem, scilicet Per-
sorum & Medorum regnum fecisse legitur. Sic enim scriptum est mense primo, cuius uoca-
bulum est Nisan, anno duodecimo regni Assueri, missa est fors in urnam, quæ Hebraice
dicitur Phur, coram Aman, quo die & quo mense gens Iudæorum deberet interfici, & exiit
mensis duodecimus qui uocatur Adar. Quod deinde subiungitur, & posuerunt puerum in
prostibulum, tertium respicit regnum scilicet Græcorum, sub quo ita corrupti sunt. Iudæi
quoq; ex imitatione illorum, ut puerum ponerent in prostibulum. Sic etenim in libro Ma-
chabæoꝝ legimus. Sup̄ hæc promittebat Iason frater Oniæ, & alia talia centum quinquaginta
si potestati eius concederetur gymnasium, & ephcebian ibi constituere. Et subiunxit.
Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosq; ephceboꝝ in lu-
panaribus ponere. Hoc (ut manifestius dicamus) illud est quod Apostolus horribiliter detestans
in gentibus, masculi (inquit) eorum relicto naturali usu foeminae, exarserunt in desi-
derijs suis in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem quam oportet
tuit erroris sui, in semetipsis recipientes. Quod adhuc sequitur, dicens: Et puellam uendiderunt
pro uino ut biberent, lenonum est facere, qui puellas meretricari cogentes, luxuriam
de luxuria mercantur, dum de corporum illarum turpi & infami mercimonio, foeda, & (ut
ita dicam) canina sibi conuiuia faciunt, et exinde bibentes uinum, alienæ luxuriæ precium
propriæ faciunt libidinis incendium. Hoc ibidem sub eodem Græcorum regno non omni-
no tacetur factum. Sic enim scriptum est illic. Nam templum luxuria & commestationibus
erat plenu, & scortantiū cū meretricibus, sacratisq; ædibus mulieres se ultro igerebāt introfe-
rentes

IN IOHELEM PROPHE. CAP. III. Fo. LXXI.

ventes ea quæ non licebant. Quartum regnū Romanorū grauius quidem Iudaicum pplm attriuit, magisq; in nationibus dispersit, sed merito in disceptatione sua de pressura illa, quam tunc populus ille pertulit, nullam deus mentionem facit: quia uidelicet nullum electorum dei, qui ad gratiam eius pertineret, uel ad uitam eius prædestinatus esset, illa calamitas inuoluit. Prius enim quam Romanus ueniret exercitus, præmoniti sunt ab angelo fideles ut loco hoc cederent, sicut Egeppus refert. His dictis contra gentes omnes uniuersaliter, eiusdem iudicij comminationem specialiter intorquet, & dicit: **L. Quid mihi & uobis Tyrus & Sydon, & omnis terminus Palæstinorum: Nunquid ultionem uos redderis mihi: Et si ulciscimini uos contra me, cito uelociter reddam uicissitudinem uobis super caput uestrum. Argentum enim meum & aurum tulistis, & desiderabilia mea & pulcherrima intulistis in delubra uestra, & filios Iuda & filios Hierusalem uendidistis filiis Græcorum, ut longe faceretur eos de finibus suis. Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo uendidistis eos, & conuertam retributionem uestram in caput uestrum, & uendam filios uestrorum & filias uestras in manibus filiorum Iuda, & uendabunt eos Sabæis genti longinque, quia dominus locutus est.** Nisi post Tyrum & Sydonem sermo diuinus omnem quoq; terminum Palæstinorum nominasset, non inueniremus ubi uel quando factum sit secundum literam id quod nunc ait, argentum enim meum & aurum tulistis, & desiderabilia mea & pulcherrima intulistis in delubra uestra. Nullo quàm enim Tyrus & Sydon: sed tantum Palæstini, id est, Phylistiim hoc fecisse leguntur in primo libro regum. Pugnauerunt, inquit, Phylistiim & casus est Iſrahel, & archa dei capta est. Et subinde: Phylistiim autem tulerunt archam dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & statuerunt eam iuxta Dagon. Archa ipsa & tabulæ testamenti in ea, simulq; urna aurea habens manna, & uirga Aaron quæ fronderat, & propiciatorium, duo quoq; Cherubim obumbrantia propiciatorium: argentum & aurum erant, quæ quodammodo & desiderabilia eius dici poterant. Hæc Palæstini tunc in delubra sua intulerunt: quando (ut iam dictum est) inferentes archam in templum Dagon, statuerunt eam iuxta Dagon. Porro hic iam non prætereundū, quia Iudæi de hoc sermone, quo hic dicitur: Ecce ego suscitabo eos uidelicet filios Iuda & Hierusalem, quos uendidistis filiis Græcorum, de loco in quo uendidistis eos, & conuertam retributionem uestram in caput uestrum, & uendam filios uestrorum in manibus filiorum Iuda, & uendabunt eos Sabæis genti longinque: quia dominus locutus est. Ex hoc (inquam) sermone uanam sibi imò miserabilem consolationem assumunt. Illa namq; de Romanis sub nominibus Tyri & Sydonis atq; Palæstinorū hæc intelligi uolunt, eo qd Vespasianus & Titus Romæ templo pacis ædificato uasa templi & uniuersa donaria in delubro illius consecrauerit. Promittitur ergo sibi, imò somniant, qd in ultimo tempore congregarentur à domino, ut reducantur in Hierusalem, neq; hac felicitate contenti, ipsum deum manibus suis Romanorum filios & filias asserunt traditurum, ut uendant eos Iudæi non Persis & Aethiopiis & cæteris nationibus, quæ uicinæ sunt, sed Sabæis genti longinquissimæ, quia dominus locutus est, ut populi sui ulciscatur iniuriã. Nos econtra non Romanos, sed ipsos qui se dicunt esse Iudæos & non sunt, sed sunt synagoga satanæ dicimus designari, ac percuti sub nominibus Tyri & Sydonis, & intra omnem terminum Palæstinorū concludi eandem ob causam, quam & in alio propheta deus considerans, cū eundem pplm redargueret: pater tuus (inquit) Amorraeus, & mater tua Cæthea. Etenim sicut Amorraei & Cæthei, ita Tyri quoq; & Sydonij atq; Palæstini, non de Sem aut de Iaphet, sed de Cham, qd reprobis extitit posteritate gnati sunt. Et quia deus non stirpē carnis, sed mores attēdit animi Iudæi quoq; quibus scdm carnē de stirpe Sem per Abraham pcesserint, nihilominus tñ inter posteros Cham reputantur illi duntaxat, qui ueri patris Noe, quod interpretatur requies, scilicet Christi, qui est requies omnibus sanctis, humanam propter eos assumptā despiciunt infirmitatem, sicut ille Cham derisit, & foris nunciavit patris nuditatem. Causam dicimus, cur presenti loco Iudæi, in synagoga Sathane remanentes (ut iam dictū est) sub nominibus tyri & sydonis recte intelligantur. Tyrus & sydon, sicut & ceteræ regiones terræ chanaan, populo Iſrahel sorte distributę suę designatę fuerunt: sed quia in corde maris sitæ, non facile ab hostibus obsiderentur: minime capi uel possideri ab eis potuerunt. Sic nimirum Iudæi prædis

Tmesis

i. Reg. 4

Heb. 9

Iudæorum uana spes de suscituro ipsorum imperio

Apo. 2.

Ezech. 16.

Iudæi nōc Tyri dici possūt

Actu. 13 prædicationis evangelicæ armis capi debuerunt, imò & illis prius uerbum dei prædicari oportuit: sed quia profunditate malitiæ semetipfos circumdantes, & quasi in abyſſo ſcientiæ nequam ſe abſcondentes, repulerunt illud, & expugnari ueritatis & iuſtitia armis non potuerunt: idcirco relictis illis Apoſtoli ad gentes conuerſi ſunt. Item cauſam dicimus, cur iſdem Iudæi intra paleſtinarum terminum concludantur. Paleſtini, id eſt, Phyliftim, aſcenduntibus ex Aegypto, & tranſeuntibus mare rubrum filiis Iſrahel, Primi inuiderunt, & deinde cæteri, ſicut Moſes in cantico ſuo cum dixiſſet: Dux fuiſti in miſericordia tua populo quem redemiſti. Et portaiſti eum in fortitudine tua, ad habitaculum ſanctum tuum. Aſcenduntibus populi & irati ſunt, dolores obtinuerunt habitatores Phyliftim. Deinde de cæteris: Tunc (ait) conturbati ſunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores Chanaan. Ita nimirum credentibus in Chriſtum, & mare baptiſmi tranſeuntibus, primum Iudæi (ſicut in Actibus legimus) inuiderunt, deinde gentes cæteræ quæ & exemplo crebrisq; ſeditionibus illorum in hoc ipſum excitatæ ſunt. Et illi quidem Paleſtiniſue Phyliftim, quod interpretatur portione cadetes, argentum & aurum domini in ſua delubra, id eſt, in templum Dagon detulerunt, ſcilicet archam undiq; auro circumtectam, et cætera deſiderabilia ſiue pulcherrima, ut erant propiciatorium & duo cherubin: Iſti autem auream ſiue argenteam dominicæ incarnationis ueritatem in mendacio, quâ tum in ipſis eſt detinent, atq; hoc faciendo deſiderabilia domini repoſuerunt in templo Dagon quod interpretatur piſcis triſtitia, qui uidelicet piſcis eſt Leuiathan ſerpens, ueſtis tortuoſus, & hic in templo ſuo cubat habitando in incredulis illorum cordibus. Igitur q; hic dicit Tyro & Sydoni atq; Paleſtinis, & filiis Iuda, & filiis Hieruſalem uendidiſtis filiis Græcorum, ut longe faceretis eos de finibus ſuis: Iſtud quoq; contra ſe Iudæi diſtum ſciant. Filij namq; Iuda, & filij Hieruſalem Apoſtoli cæteri q; diſcipuli Chriſti extiterunt, quos illi uendiderunt filijs Græcorum, id eſt, repellendo uerbum dei, ſeq; indignos uitæ æternæ iudicantes ad gentes expulerunt, quæ omnes ſub uno intelligendæ ſunt nomine Græcorum, teſtante Apoſtolo cum dicit: Non eſt enim diſtinctio Iudæi & Græci. Item: Ira & indignatio tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum Iudæi primū & Græci. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primū & Græco. Per Græcum utiq; oem gentilem uult intelligi. Iſta uero expulſio Apoſtolorum ad gentes recte uenditio dicitur, quia uidelicet pro eadem ſpe temporalis commodi illos expulerunt, pro qua etiam occiderant dominum ipſorum. Quænam erat illa ſpes? Nimirum ipſa quam inuit euangelica parabola, dicentibus colonis uineæ ad inuicē, cum uidiſſent filiū pſiſfamilias. Hic eſt hæres. Venite occidamus eum & noſtra erit hæreditas. Hæc fuit ſpes illorum, q; ſi Chriſtum dei filium occidiſſent, & diſcipulos eius expuliſſent, terræ & templi illius commoda liberius obtinerent. Itaq; uendidiſtis (ait) illos filiis Græcorum, ut longe faceretis eos de finibus ſuis: id eſt, terrena tantum ſperantes & amantes, cœleſtium prædicatores longe in nationes expuliſtis, ne prædicarent ſuæ genti, id eſt, uobis quibus primū oportebat prædicari uerbum dei. Hoc autem facientes, dicebant & dicere non ceſſant, deum ad ſe pertinere, ſuumq; deū eſſe, ſeq; perſecutionem cunctam pro eius obſequio facere. Idcirco ſic exorſus eſt. Quid mihi & uobis? Nunquid ultionē uos reddetis mihi? Ac ſi dicat: Quid me deū ueſtrū eſſe dicitis cū conſtet, quia me non cognouiſtis? Quid me labijs honoratis, cū cor ueſtrū loq; à me ſit? Dicitis unū patrē habemus deū, ſed quid mihi & uobis? Arbitramini uos obſequiū præſtare, & ultionem reddere, quando ueritatis euangelicæ prædicatores perſequimini? Faciebat hoc unus ex uobis quondam Saulus, ſimpliciter errans, & abundantius æmulator exiſtebat paternarum ſuarum traditionum, ſed ideo miſericordiam conſecutus eſt, quia ignorās fecit in incredulitate. Vos autem per malitiam hoc facitis, excuſationem non habentes de peccato ueſtro: quia uidiſtis & odiſtis filium, & me patrem eius. Nunquid ergo ultionē uos reddetis mihi, ſicut uultis arbitrari? Nō utiq; ſed crudele odiū exercetis, & uos ipſos cōtra me ulciſcimini. Dico ergo: Et ſi ulciſcimini uos contra me, cito uelociter reddā uiciſſitudinē uobis ſup caput ueſtrū, ulciſcendo me cōtra uos, qm̄ ulciſcimini uos cōtra me. Nō em̄ pignorantiam delinquitis, ſed argentum meum & aurum, de qualibus ſcriptū eſt, eloquia dñi eloquia caſta, argentum igne examinatum, itemq; alibi: Deſiderabilia ſup aurum & lapidē p̄ioſum multū.

Posſunt & Pa
lſtini uocari.

Deu. 32

Act. 14.

Rom. 10.

Ibidem. 2

Expulſio apo
ſtolorum ad
gentes

Matt. 21.

Math. 15

Iohan. 8.

Gala. 1

1. Timo. 1.

Ioh. 15

Argentū et au
ruz dñi ſacra
ſcriptura eſt.
Pſal. 11.
Pſal. 18.

IN IOHELEM PROPHE. CAP. III. Fo. LXXII

multum, siue super aurū & topazion. Hęc (inquā) desiderabilia mea & pulcherrima tulistis cū uolentia, & incidistis in delubra uestra, id est, deprauastis doctrina pueri in cordibus uestris, quæ iam non sunt dei templa, sed dæmonū delubra, & eos quō aliter docebant quæ sicut ex me docti sunt, quia ratione superare non potuistis, furore persecuti estis, & longe fecistis eos de finibus suis. Sed quid? Sicut iam dixi, uicissitudinem ego reddam uobis. Nam ecce ego suscitabo eos de loco, in quo uendidistis eos. Quomodo uel quando suscitabo eos? In nouissimo die, de quo ante iam dictum est, suscitabo illos, ut resurgant mortui, & ueniet in lingua apostolorum siue prædicatorum de locis ad quæ illos eiecistis, & iam dicta uenditione uendidistis. Venient (inquam) non soli uel pauci, sed adducentes gentium multitudinem, copiosos exercitus, tenentes arma salutis, quos adquisierunt per uerbum Dei, quod reppulistis uos, & indignos æternæ uitæ uos ipsos iudicastis. Tunc conuertam retributionem uestram in caput uestrum, & uendam filios uestros & filias uestras in manibus filiorum Iuda. Digna & iusta retributionis conuersio in caput uestrum. Vos enim sicut pro Barraba Christum commutastis, & sanguinē eius uendidistis, atque pro pseudo apostolis ueros apostolos tradidistis, & ad gentes eiecistis, ita fiet uobis in illa die resurrectionis. Vos namque iuxta illud, quod scriptum est, Iustus de angustia liberatus est, & tradetur impius pro eo, trademini in sententiam damnationis, & illis in finem Abraham, Isaac, & Iacob receptis, uos foras expellemini. Talis uenditio, talis commutatio fiet de uobis in manibus filiorum Iuda, id est, in manibus Apostolorum, quia ipsi iudices uestri erunt, sedentes super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Nec uero uendemini genti propinquæ, sed ab eis genti longinquissimæ, id est, malignis spiritibus, quæ gens longinquissima est à communione naturæ ustræ, ab omni fœdere conditionis humane. Per Sabæos namque, quod interpretatur captiuantes, malignos spiritus intelligi licet: sicut illic, iuxta sensum mysticum accipiendum est in libro Iob: Boves arabant, & alinæ pascebantur iuxta, & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & pueros percusserunt gladio. Moraliter namque per Sabæos maligni spiritus intelliguntur, qui ubi illis potestas diuinitus data est, labores animæ cunctosque sensus utiles auferunt, & percutiunt gladiis inuisibilibus: itaque uident eos (ait) Sabæis, id est, cruciandos sociabunt eos spiritibus malignis, quia dominus locutus est, cuius locutio uera, cuius sermo ueritas est. **Clamate hoc in gentibus, sanctificate bellum, suscite robustos, ascendant omnes uiri bellatores. Concidite aratra uestra in gladios, & ligones uestros in lanceas. Infirmus dicat, quia fortis ego sum. Erumpite & uenite omnes gentes de circuitu, & congregamini, ibi occumbere faciet dominus robustos tuos. Consurgant & ascendant gentes in uallem Josaphat, quia ibi sedebo ut iudicem omnes gentes in circuitu.** Grandis & fortis hic rethoricæ imō plusquam rethoricæ declamatiōis impetus, quia uidelicet grandis est res, & dicenda nequaquam exiliter. Hoc (inquit) quod prædixi, congregaturum me esse omnes gentes, & deducitur eas in ualle Josaphat & cætera quæ sequuntur usque ad illud, & uenundabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia dñs locutus est: clamate, id est, prædicare in gentibus, iuxta illud: Eūtes in mundū uniuersū prædicare euangeliū omni creaturæ. Item Eūtes docete omnes gentes. Et sanctificate (inquit) bellū, uidelicet baptizādo eos in nomine patris & filij & spūs sancti, quatinus ad illud bellū uniuersalis iudicij, sanctitatis & iustitiæ sint armis induti & præparati. Et quia ad concursum illius belli sola baptismatis sanctificatio non sufficit, suscite robustos, ascendant omnes uiri bellatores, id est, docete eos seruare oia quæ mandauit uobis, ut tunc demum fidutiam habeant in die iudicij, tanquam robusti, & ascendant tanquam uiri bellatores, tanquam iudices terribiles, gladios ancipites in manibus suis habentes ad faciendā uindictam in nationibus, increpationes in populis: Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis, ut faciant in eis iudicium conscriptum. Et quia rex belli huius nimium grandis est, eumque negligi nimis damnosum est, Concidite (inquit) aratra uestra in gladios, & ligones uestros in lanceas, id est, labores seculi, & usum huius mundi, cuius figura præterijt, postponite euangelio Christi & uerbo dei, ut in illo studentes arma uobis optima circumponatis, quibus in illo bello opus erit. Infirmus dicat, quia fortis ego sum, id est, quisquis ad illud bellum sese præparatum esse cupit, tunc demum fortis em sese speret in domino inueniri, cum humiliter cognouerit, quā in semetipso infirmus sit. Nam

Eph. 6.
Actu. 13.

Prouer. 11.

Mat. 12. & 19.

Sabæi mystice maligni sunt spiritus. Iob. 1.

Marc. 16.
Math. 28.
Sanctificate bellum.

Psa. 149.

1. Cor. 7.

Virtus in infirmitate perficitur.

2. Corint. 12.

Nam

2 Cor. 13.

Nam uirtus in infirmitate, id est, in infirmitatis proprie cognitione perficitur. Taliter eruditur (inquit) & uenite omnes gentes in circuitu, id est ab oriente & ab occidente, & à septentrione & meridie, omnes inquam gentes, quia uidelicet apud deum nulla personarum acceptio, uel distinctio est, sed omnes pro meritis discernens, probos remunerabit, improbos puniet.

Acto. 10

Itaque uenite & congregamini, alij ad dextram, alij ad sinistram separandi. ¶ Hæc proloquens spiritus propheticus, cum hæcenus de multis uel ad multos pluraliter locutus fuerit, miro modo ad quandam singulariter, repente apostropham facit, dicendo: Ibi occumbere faciet dominus robustos tuos: Quis iste est robustorum possessor, quos ibi dominus faciet occumbere, nisi is qui ad beatum Iob dictus est esse rex super omnes filios superbiam?

Iob. 41.

Nempe ibi robustos eius omnes, id est, superbos, cum eodem rege ipsorum uel principe faciet occumbere, dicendo sicut in euangelio legimus: Ite maledicti in ignem æternum qui separati estis a domino et angelis eius. Nec plura cum illo robusto robustorum loqui dignatus, priore repetitis monem, & dicit idem dominus: Confurgant & ascendant gentes in ualle Iosaphat, quia ibi

Mat. 27

sedebat ut iudicem omnes gentes in circuitu. De ualle Iosaphat iam superius dictum est. Notandum uero quod cum ille dixerit congregabo omnes gentes, & educam eas in ualle Iosaphat, & disceptabo cum eis ibi: nunc aliter hic pronuntiat. Confurgant & ascendant omnes in ualle Iosaphat, quando incredulos quosque uel aduersarias potestates dominus ad iudicium pro uocat, & disceptat cum eis pro populo suo. Deducam eos (inquit) in ualle Iosaphat, quia ibi do autem credentes ad prælium cohortatur. Ascendant (ait) omnes uiri bellatores. Confurgant & ascendant gentes in uallem Iosaphat. Qui enim iudicatur, in ualle positus est, quia uerum uiri bellatoris nomen obtinebit illic stando à dextris, amplius autem quicumque sedebit in ordine sedium duodecim: nimis in alto erit. Quod tandem ita subinfert: quia ibi sedebat ut iudicem omnes gentes in circuitu, uerbis euangelicis satis aperitur. Cum autem uenerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis sue, & congregabuntur ante eum omnes gentes &c. Sequitur. Mittite falces, quoniam maturuit messis. Venite & descendite, quia plenum est torcular, & exuberant torcularia, quia multiplicata est malitia eorum. ¶ Quis dicat quibus dicat, & quid significat parabolam seminantis, uel boni seminis & zizaniorum agri. De quibus cum dixissent serui patris familias uisimus & colligimus ea, finite (inquit ille) utraq; crescere ad messem, et in tempore messis dicam mesforibus. Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Messis (inquit Dominus) consummatio seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala. Igitur qui hæc dicit, mittite falces quoniam maturuit messis, filius hominis est, qui & antequam fieret filius hominis, erat ut nunc est filius dei, & hæc & cætera loquebatur in prophetis. Et quibus hæc dicit messores eius angeli sunt, & ipsa maturitas messis finis est seculi, quando secundum præscriptam disceptationem iudicij facta est separatio tritici & zizaniorum agri. Quod autem sequitur & dicit: Venite & descendite, quia plenum est torcular, & exuberant torcularia, rem eandem per aliam similitudinem nihilominus congrue significat: quia uidelicet tunc uniuersaliter fiet, quod nunc interdum particulariter fit, ut à reprobis omnino separentur electi, sicut in torcularibus uinum in apothecis reponendum, separetur ab acinis foras proiciendis. Vnde quod ait, quia multiplicata est malitia eorum, sic intelligendum est, ac si diceret: Quia sic abundante malitia multorum charitas refriguit, ut amplius differri non debeat expressio iudicij, qua electi à reprobis, simplices sequestrantur à malitiosis. His dictis terribiliter inclamat & dicit. Populi in ualle concisionis quia iuxta est dies domini in ualle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt & stelle retraxerunt splendorem suum. Idcirco populi uel gentes, de quibus supra dictum est, in ualle iudicij siue concisionis congregantur, ut à dextris atque à sinistris dispersi, à domino iudicentur. Cuius incerorem dici & tormenta pereuntium ne sol quidem & luna, astraque cætera poterunt intueri: sed retrahent fulgorem suum, & seueritatem iudicantis, reddentisque uniuersis iusque opus in caput suum, aspicere non audebunt, non quo clementiora sint dei iudicia, sed quo omnis creatura tormentis aliorum pertimescat. Eodem sensu quo hic ait, sol & luna obtenebrati

Vbi supra.

Expō p uers
ba Christi.

Mat. 13.

Matth. 14.

¶ Quis dicat quibus dicat, & quid significat parabolam seminantis, uel boni seminis & zizaniorum agri. De quibus cum dixissent serui patris familias uisimus & colligimus ea, finite (inquit ille) utraq; crescere ad messem, et in tempore messis dicam mesforibus. Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Messis (inquit Dominus) consummatio seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala. Igitur qui hæc dicit, mittite falces quoniam maturuit messis, filius hominis est, qui & antequam fieret filius hominis, erat ut nunc est filius dei, & hæc & cætera loquebatur in prophetis. Et quibus hæc dicit messores eius angeli sunt, & ipsa maturitas messis finis est seculi, quando secundum præscriptam disceptationem iudicij facta est separatio tritici & zizaniorum agri. Quod autem sequitur & dicit: Venite & descendite, quia plenum est torcular, & exuberant torcularia, rem eandem per aliam similitudinem nihilominus congrue significat: quia uidelicet tunc uniuersaliter fiet, quod nunc interdum particulariter fit, ut à reprobis omnino separentur electi, sicut in torcularibus uinum in apothecis reponendum, separetur ab acinis foras proiciendis. Vnde quod ait, quia multiplicata est malitia eorum, sic intelligendum est, ac si diceret: Quia sic abundante malitia multorum charitas refriguit, ut amplius differri non debeat expressio iudicij, qua electi à reprobis, simplices sequestrantur à malitiosis. His dictis terribiliter inclamat & dicit. Populi in ualle concisionis quia iuxta est dies domini in ualle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt & stelle retraxerunt splendorem suum. Idcirco populi uel gentes, de quibus supra dictum est, in ualle iudicij siue concisionis congregantur, ut à dextris atque à sinistris dispersi, à domino iudicentur. Cuius incerorem dici & tormenta pereuntium ne sol quidem & luna, astraque cætera poterunt intueri: sed retrahent fulgorem suum, & seueritatem iudicantis, reddentisque uniuersis iusque opus in caput suum, aspicere non audebunt, non quo clementiora sint dei iudicia, sed quo omnis creatura tormentis aliorum pertimescat. Eodem sensu quo hic ait, sol & luna obtenebrati

nebrati sunt, & stellæ retraxerūt lumen suū, aliū propheta dicit: Dies dñi ista tenebræ, & non lux. Nunquid nō tenebræ dies dñi, & non lux? Et caligo, & nō splendor in ea? Itemq; alius. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustia, dies calamitatis & miseria, dies tenebrarū & caliginis, dies nebulæ & turbinis. ¶ Porro, q̄ semel & iterū dicit, in ualle concisionis, idē intelligi uolens, quod supra, ubi dixit, in ualle Iosaphat, meminisse nos facit historia supra memorata, quia in ualle Iosaphat cōgregati filij Ammon & Moab & montis Seyr, ut pugnarent contra Iudā, uersi contra semetipsos, mutuis concidere uulneribus, unde & propter hoc ipsum, q̄ proprijs gladijs concisi sunt, recte uallis concisionis: sicut ecōtra pro eo, q̄ illic filij Iuda benedixerunt dominum, dicta est uallis benedictionis. Sicut illi mutuis uulneribus semetipsos conciderūt, sic in illa die reprobi omnes proprijs ex cōscientijs condemnandi sunt. Sequitur. **Et dominus de Syon rugiet, & de Hierusalem dabit uocem suam. Et mouebuntur cœli & terra, & dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israel.** ¶ Quoniā de illo die dñi magno & horribili hætenus sermo est, recte rugitus iste & uox ista dñi illa intelligitur, de qua ipse in euangelio dicit: Nolite mirari hoc, quia uenit hora in qua oēs qui in monumentis sunt, audient uocē filij dei, & procedēt: qui bona fecerunt in resurrectionē uitæ: qui uero mala egerūt, in resurrectionē iudicij. Nam uox illa, de qua præmiserat dicens: Amen amen dico uobis, quia uenit hora & nūc est, quando mortui audient uocē filij dei, & qui audierint uiuent: ille rugitus, & illa uox est, qua infernū moriendo ac resurgendo terruit ac uicit, prædāq; ex eo tulit, secundū prophetiā Iacob, dicentis. Catulus leonis Iuda, ad prædā fili mi ascendisti, &c. Ab illo rugitu Amos propheta incipit, dicens: Dominus de Syon rugiet, & de Hierusalē dabit uocē suā. Quod idē est ac si dicat, De Syon egredietur lex, & uerbū dñi de Hierusalē. Nā quod illic sequitur, & luxerunt speciosa pastorū, & exiccatus est uertex Carmeli, quod interpretatur scientia circūcisionis, intelligitur de superbia scribarū & pharisæorū, qui se profitebantur pastores populi, qui propter suas traditiones reliquerant traditiones dei, uidelicet q̄ illa quasi speciosa doctrina illos, coruscante Christi euangelio, lugere deberet & exiccari. Igitur dñs de Syon rugiet, & de Hierusalē dabit uocē suā, uidelicet quādo de medio sanctorū, quorum cū illis uenient & de medio angelorū, qui cū eo uenient, quorū nimirū una societas recte Syon dicitur & Hierusalē, sedens in sede maiestatis suæ, dicet his qui à dextris erunt: Venite benedicti patris mei, possidete regnū, His autē qui à sinistris: Ite maledicti in ignē eternū. Tūc utiq; mouebuntur cœli & terra, sicut ait ipse dñs: Nā uirtutes cœli mouebūtur. Nec uero paruus erit terræ motus in occursum eius, sed tantus, ut mortui oēs impulsī tanq̄ dormiētes excitentur. Et electi quidē ipsi quoq; timebūt & tremēt, sed in ipso timore uel tremore forte & firmā retinebūt spem. Hoc est quod protinus ait, & dñs spes populi sui, & fortitudo filiorū Israel. Omnis namq; populus electorū dei recte dicitur & est, quos oēs tunc eadē maiestate sua miro modo & terrebūt & cōfortabit, quia uidelicet nunq̄ in semetipsis: sed in domino sperauerūt, nunq̄ de sua, sed de dñi fortitudine præsumpsērūt. Quo cōtra falsi Israelitæ in semetipsis sperant, & de semetipsis fortes uideri uolūt, dū quærētes suā statuere iustitiam, iustitiæ dei subiecti nō sunt. Hæc omnia gētib; p̄dicata sunt, secundum præceptum dicentis superius, clamate hoc in gentibus, & quæcūq; ab eo loco dicta sunt, propheta de persona dei loquebatur. Nunc tandē ipse deus in persona sua loquitur & dicit. **Et scietis q̄ ego dominus deus uester, habitans in Syon, in monte sancto meo, & erit Hierusalem sancta, & alieni non transibunt per eam amplius. Et erit, in die illa stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte, & per omnes riuos Iuda ibunt aquæ. Et fons de domo domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum. Regiptus in desolationem erit, & Idumea in desertum perditionis, pro eo q̄ inique egerunt in filios Iuda, & effuderunt sanguinem innocentem in terra sua. Et Iudæa in eternum habitabitur, & Hierusalem in generationem & generationem, & mundabo sanguinem eorum quem non mundaueram, & dominus commorabitur in Syon.** ¶ Miro modo uerba suæ personæ uerbis prophetae dñs subiungit per coniunctionē, & Ac si dicat. Ista omnia, quæ iussi clamari in gentibus, sicut, & tunc uos qui estis populus meus, qui dicimini & ueri estis filij Israel, scietis quia ego, dñs deus uester, scietis in quā

Amos. 5.
Sopho. 1.

Vallis concisionis.

Iohan. 5.

Ge. 49.

Esa. 2.

Mat. 25.

Ibi. 24.

Rom. 10.

N quia ui

i. Cor. 13. quia uidebitis, uidebitis aut, nō adhuc per speculum in ænigmate, sed facie ad faciē. Ego ille dñs deus uester, tūc cognoscat à uobis habitās in Syon, in monte sancto meo, & quem ad modū alius propheta testat, tūc loquar ad inimicos meos in terra mea, & in furore meo turbabo eos, ego (inquiēs) cōstitutus sum rex ab eo sup Syon montē sanctū eius. Et tūc erit Hierl'm sancta, uidelicet quā (ut Aplus ait) exhibui mihi spōsam gloriosam, nō habentem maculā aut rugā, & de q̄ Iohānes in Apoca. Vidi ciuitatē Hierl'm nouā, descēdentē de celo, à deo paratā, sicut sponsam ornatā uiro suo. Et alieni (inqt) nō transibūt p̄ eā amplius. Alieni (inquā) scilicet timidi & increduli & execrabiles & homicidæ & fornicatores & uenefici & idolatræ & oēs mēdaces: q̄ antehac p̄ eā transibāt, eāq; fatigabāt, amplius p̄ eā transire nō poterūt, q̄a foras missi erūt, & sicut illic scriptū est, pars illoꝝ erit in stagno ardētū ignis & sulphure, qd̄ est mors secūda. Item, illic scriptū est. Foriscanes & malefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruentes, & oīs qui amat & facit mendaciū. Igitur alieni nō transibunt per eā amplius, & neq; mors ultra erit neq; luctus neq; clamor neq; dolor, q̄ prima abierunt. Et erit in die illa (inquit) stillabūt montes dulcedinē, & colles fluent lacte, & per cōfuentios Iuda ibunt aquæ. ¶ Montes illius ciuitatis prophetæ & apostoli, colles autē ceteri sancti sunt: quorū quia doctrinā subiectæ plebes hic susceperūt, iccirco illic gloriæ quoq; comunicabūt: & insitā illis dulcedinē diuinæ charitatis uidēdo bibent, et cōuiuendo haurient, quia nimirū plenius in illis gloriā dei uidebunt, per quorū doctrinā gloriā dei cognouerunt. Hoc breui uersiculo Psalmita significat dicens: Inebriabūtur ab ubertate uultus tui, & exultabunt in uoluptate tuæ potabis eos: quoniā apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebūt lumen. Et quidē de montibus dulcedo, & de collibus fluet lac: & per omnes riuos Iuda, id est per omniū fidelīū siue confessorū corda ibunt, aque salientes in uitam æternā, sed eiulā dulcedinis, eiusdē lactis, earundemq; aquarū fons & in montes & in colles, & in oēs riuos illos, de domo domini (inquit) egredietur, q̄ uidelicet domus recte intelligitur fabrica corporis Christi, etenim ipsa est domus quā sapiētia sibi ædificauit. Ait ergo. Et fons de domo domini egrediebatur, & irrigabit torrentem spinarū, fons uitæ, & torrens uoluptatis de domo domini egrediens, irrigabit torrentē spinarum, id est, uniuersitatem electorū, ut iā nō sit quod erat, de currendo ab ortu ad occasum, inter spinas tribulationū atq; peccatorū: sed torrens deliciarum, abundans ubertate bonorū sempiternorum. De hoc item in Apocalypsi legitur. Et ostendit mihi flumen aquæ uiuæ, limpidum tanq̄ cristallum, procedens de templo dei & agni, in medio plateæ ciuitatis. Et ex utraq; parte fluminis lignum uitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddēs fructū suū. Breuiter hic dicendū, quia fons ille siue flumen spūs sanctus est, qui & in propheta dicit: Ecce ego declino in eos ut flumen pacis, & ut torrens inundans gloriā gentiū. Hoc (inquam) flumen pacis, hic torrens gloriæ, hoc flumen lætitiæ, hic torrens uoluptatis, hæc ubertas domus dei, spūs sanctus est, ipse namq; amor est sponsi & sponsæ, quo nimirū inundatus & sanatus, qui erat torrens spinarū, torres erit deliciarū, id est, cōditio nostra, q̄ mortalis erat & misera imortalis erit & beata. ¶ Ciuitati huic Aegyptus & Idumæa spiritualiter secundū nouam interpretationē, & secundū rem cōtrariæ sunt, & iccirco cōtrariæ recipient. Aegyptus namq; tenebræ, Idumæa terrenitas interpretat, omnesq; illos significant, quos excæcauit malitia ipsorū, & qui propter cupiditatē corda terrena gerūt. Ait ergo. Aegyptus in desolationē erit, & Idumæa in desertū pditionis. Quare? Pro eo (inquit) q̄ inique egerūt in filios Iuda, & effuderūt sanguinē innocentē in terra sua filios Iuda, sicut Hierusalē & Syon, nō carnaliter, sed spiritualiter intelligimus, scilicet oēs qui unum & uerū deū confitentur, secundū nomen Iuda, qd̄ interpretatur cōfessio, & propter eandē cōfessionē iniqua patiuntur ab Aegypto & à filiis Idumæ. Qui dicunt, exinanite exinanite usq; ad fundamentū in ea, subauditur Hierusalē. Volent namq; exinanire ciuitatē, id est, ecclesiā dei, nullāq; ex ea penitus audiri uocē Iuda, id est, cōfessionis, ac proinde dño habitante in illa cū abundantia dulcedinis, fluuiorū lactis atq; omnes riuos Iuda euntibus aquis, ipsi e contra erūt in desolationē, & in desertū perditionis. Vnde adhuc sequitur. Et Iudæa in æternū habitabitur, & Hierusalē in generationē & generationē, & mundabo sanguinē eorū quē nō mūdaueram, & dñs cōmorabitur in Syon. Cuncta hæc spiritualiter dicta, miro modo carnali Iudææ siue Iſraheli in carne gloriata

Mōtes & colles illius Hierusalē,

Psal. 35.

Prouer. 9.

Torrens spinarum.

Apoca. 22.

Flumē pacis spūs sanctus. Eſai. 66.

Aegyptus & Idumæa.

Filii Iuda spiritualiter.

Psal. 136.

blandiuntur. Cū em̄ contra ipsos maxime hæc dicantur, utpote qui terreni sunt, et terrena diligunt, et sanguinē sanctorū prophetarū in terra sua effuderunt, ac proinde excēcati merito, redacti sunt in Aegyptū, ipsi pro semetipsis dicta esse gloriātur. Hæc em̄ ad opinionē illorū multū accedere uidentur, qua mille annorū regnū in Iudæa sibi finibus pollicentur, & auream Hierusalē, & uictimarū sanguinem, & filios ac nepotes, & delicias incredibiles, & portas gemmarū uarietate distinctas. In illa pulchra annorū longitudine habituros se putant secundū hanc prophetiam, de montibus stillas carneæ dulcedinis, & de collibus cā didi fluuios lactis, & per omnes riuos Iuda salientes aquas purissimas, tanta ubertate, ut torrentes quoq; spinarū ita cōmutētur quatinus circum circa nō spinæ, sed ligna pulcherrima atq; fructifera nascantur uelut in paradyso deliciarū. Iuxta literā hæc omnia somniant, & errant, sed hic error propheticis profuit semper & prodest literis, ut à suis conseruentur inimicis. Deniq; tanta sunt quæ cōtra illos dicuntur, ut odio nimis impatienti illos sine dubio cōcitarent, si manifestis expressa fuissent uocibus. Itaq; sicut in Esaiā loquitur dñs, Liga testimonium, signa legē in discipulis meis: ita & hic necessario factū credamus ut ligaretur testimonium hoc mysticū, discipulis Christi repositū, ab inimicis Christi conseruandū propter ligaturæ pulchritudinē, propter blandientē illis literæ superficiē. ¶ Ligaturæ eiusedē summa clausura hæc est. Et mundabo sanguinē eorū quē non mūdauerunt, & dñs cōmorabitur in Syon. Quorū eorū mundabo sanguinē? Aegyptiorū uidelicet & Idumæorū, quos semet ipsos esse Iudæi nō sentiunt, cū sint maximi homicidæ qui sanguinē innocētē effuderūt. Eorū (inquit) sanguinē mūdabo, quē nō mundauerūt, id est, homicidia cæteraq; peccata illorū uindicabo, de quibus pœnitentiā nō egerunt. Nā si mundauissent ipsi per temporalem pœnitentiā, ego nō mundarē aut punirē per æterni iudicij sententiā. ¶ Succinit propheta personæ loquētis dñi, cōuersus ad nos ac dicens. Et dñs cōmorabitur in Syon, in illa uide licet, cuius fundamēta sunt in montibus sanctis, cuius portas diligit dñs sup oia tabernacula Iacob, de qua tā mirabiliter q̄ ueraciter loquitur spūs sanctus, & homo natus est in ea & ipse fundauit eā altissimus. Ibi cōmorabitur, ibi morā faciet æternā, ibi semper uidebitur deus deorum, semperq; desiderabilis erit ad uidendum.

Carnalis sensus Iudæorū de mille annorū regno.

Iudei gaudent in superficie literæ. Esā. 8.

Dñs in Syon. Psal. 26

FINIS LIBRI PRIMI ET VLTIMI IN IOHEL PROPHETAM.

PROLOGVS RVPERTI IN AMOS PROPHE TAM.

Ertius in ordine duodecim prophetarū, sanctus Amos, magnā doctoris & eruditoris sui spūs sancti gratiā cōmendat, ad gloriā ipsius, referendo, quis & unde in prophetā fuerit assumptus. Ait em̄ ipse in titulo prophetiæ suæ. Verba Amos, q̄ fuit in pastoralibus de thecua, & alibi. Nō erā propheta, nec filius prophete, sed armētarius uellicās sycomoros, & tulit me dñs, cū sequer gregem & dixit ad me, Vade, propheta populo meo Iſrahel. Magnū quippe est preconiu graiæ & gloriæ dñi, in eo q̄ pastorē implendo prophetā facere & dignāter uoluit, & efficitur potuit. ¶ Porrò nos temeritatis argui ueremur, qui uerba nō hois, sed dei uerba, nō ab humo prolata, sed celesti magisterio deprompta, tractare nitimur, quoq; sub maiestate magni & antiqui multoq; maiores q̄ nos intellectus proprii uires succūbere fatētur. Quis em̄ (inquit) digne exprimat tria & quatuor scelera Damasci, Gazæ, Tyri, Edom, filiorum Ammon & Moab, in septimo octauoq; gradu Iudæ & Iſrahel? Quid igitur? Remitteremus laxas manū, & uerborū dignitatē atq; difficultatē, dromitiōis ac somnij nobis ut pigri occasi onē faciemus? Si hoc agimus cōtra nos est illud dictū sapiētis, ut excusari nō possim⁹. Vade ad fornicā d̄piger, & considera uias eius, & discite sapientiā: quæ cū nō habeat ducē uel p̄ceptorē nec principē, parat æstate cibū sibi, & cōgregat in messe qd̄ comedat. Vsq; quo piger dormis? Quā cōfuges ex somno tuo? Paululū dormies, paululū dormitabis? Paululum conseres

Magisterium sancti spūs in Amos. Amos. 7

Difficultas i hoc ppheta.

Exemplū labori rādi a formica. Prouer. 6.

COMMENTA. RVPER. ABBA. LIB. I.

conferes manus ut dormias, & ueniet tibi quasi uiator egestas, & pauperies quasi uir armatus. Si uero impiger fueris, ueniet tibi ut fons messis tua, & egestas longe fugiet a te. Quoniam hæc dicta tendunt, nisi ut spem suggerat inopiam, quatinus de adiutorio dei confides properet, ex eplo formicæ, maiora humeris suis onera subire, cibūq; sibi pararet. Ventura namq; est fames pigris & somnolētis, in hoc tēpore dormitātibus, & occurret illis quasi uir armatus: quā & Psalmista prospiciēs, cū dixisset: Nouit dñs dies immaculatoꝝ, & hæreditas eorū in æternū erit, subiunxit atq; ait. Nō confundentur in tēpore malo, & in diebus famis faturabuntur. Tēpus malū & dies famis nimirū appellat diē iudicij, qñ mali et pigri, q; hic ne gllexerūt omnē sermonē procedentē ex ore dei, in quo uiuit et sine quo nō uiuit homo, erient et sitient in æternū. Exurgamus igitur etiā ad hāc partē sermonis dei, et quisq; hæc opuscula nostra legerit, exorātū se nouerit, ut cū beniuolis aridēs oculis dicat de nobis illud eiusdē sapientis, formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi.

Pfal. 36.
Dies famis,
Deut. 8.
Prouer. 30

¶ Finis Prologi in Amos prophetam,

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN AMOS PROPHE TAM.
COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

Verbū dñi factū ad Amos durū Iſrahelī prælagium

Verba Amos, qui fuit in pastoralibus de Thecua, que uidit super Iſrahel in diebus Ozij regis Iuda, & in diebus Hieroboā filij Zoas regis Iſrahel, ante duos annos terræmotus. Amos quod interpretatur populus auulsus ex ipsa sui nominis interpretatione durū præfert prælagium Iſraheli ad quē mittitur, qđ uidelicet proxima captiuitate de terra sua fore et auul-

Pastoralia Thecua

lendus, quin aureos colēdo uitulos, a dño et stirpe David, quē elegerat dñs, fuerat auulsus. Huius uerba sunt hæc de uiuo nimirū fonte (qđ est unicū uerbū dei) prolata, et iccirco omni ueritati rerū sequentiū necessario adimplēda. ¶ Qui uidelicet Amos fuit in pastoralibus Thecua. Est autē Thecua uocabulū oppidi, distātis a Bethleem sex milibus ad meridiana plagā, et ultra nullus est uiculus, ne agrestes quidē casæ, quales Afri appellāt Mapalia, furnis potius q̄ domibus similes. Tanta est heremi uastitas, q; usq; ad mare rubrū, Persarūq; et Aethyopū atq; Mædoꝝ terminos dilatatur. Et quia humo arida atq; arenosa nihil oino frugū gignitur, cūcta sunt plena pastoralibus, ut sterilitatē terræ cōpensent pecorū multitudine. Ex hoc numero pastorū et Amos propheta fuit imperitus sermone, sed non scientia. Idem em̄ qui per oēs prophetas spūs sanctus per istū q; locutus est. Porro Thecua tuba interpretatur: Vnde et hoc ipsum nomē uiculi multū cōgruit rei, scilicet huic prophetiæ nimirū, si bñ auditur, si aures audiēdi habemus, tāta et tā fortis est, ut merito uocel tuba dei. Hæc uerba uidit super Iſrahel, subauditur uenientia uelut grande pondus. Cæterq; nūq; Iſrahel p̄uaricatus fūisset, et iccirco nō aduersa, sed prospera nūciaret, rectius diceret ad Iſrahel siue pro Iſrahel. Vidit autē uisione illa qua possunt uerba uideri, scilicet uisione mentis q; uera uisio est, ob cuius excellentiā et prophetæ dicitur uidētes. Ozias cuius in diebus hæc uidit, cognomēto Azarias dicitur est, rex Iuda, qui indebitū sibi sacerdotiū uendicare conatus, lepra in fronte percussus est, qñ irā dñi nō solū pena eius, sed et terræ motus ostēdit, quē Hebræi tunc accidisse cōmemorant. Ante duos annos illius terræmotus hæc uerba se uisidisse testatur: Cur autē terræmotus eiusdē nunc fecerit mentionē, si ratio quæritur, oportet nias in proximo dicitur: qñ pro necessitate mystici sensus inueniendi, scrutabimur uerticū Carmeli, cur præmissio, dñs de Syon rugiet, et de Hierusalē dabit uocē suā, et luxerunt speciosa pastoz, subiūxit atq; ait, et exiccatus est uertex Carmeli. Porro Hieroboā iste nō est filius Naboth, q; peccare fecit Iſrahel, sed filius Ioas, filij Ioathan, filij Iehu, pronepos eiusdē Iehu, sub quo prophetauerūt, Osee, et Iohel, et Amos. Verba ipsa iam nunc ingrediamur.

Visio mentis Ozias. z. Para. 26

Hieroboā hic pronepos Iehu

L. Dominus de Syon rugiet, & de Hierusalem dabit uocem suam, & luxerunt speciosa pastozum, & exiccatus est uertex Carmeli. Ab eo, quo summa sanctorum prophetarū